

SOCIO AND GEOGRAPHICAL RESEARCHDOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-047-6-46>**ГЛОБАЛЬНИЙ ПЕРЕХІД УРБОСФЕРИ
ДО МОДЕЛІ СТАЛОГО РОЗВИТКУ: ПЕРЕДУМОВИ І ЗАГРОЗИ****Мозговий А. А.**

*доктор географічних наук,
старший науковий співробітник відділу суспільної географії
Інститут географії Національної академії наук України
м. Київ, Україна*

На початку XXI століття людська цивілізація стоїть на порозі глобальної трансформації: від «суспільства споживання» до суспільства сталого економічного, соціального і екологічного розвитку. Такий якісний глобальний перехід можливий лише за умови, якщо переважна більшість економічно розвинених держав світу зробить свій вибір на користь втілення концепції сталого розвитку як загально визнаного концепту майбутнього, а екологічний імператив стане вихідним принципом державної економічної і соціальної політики.

Відомо, що більшість управлінських рішень з реалізації будь-яких аспектів державної політики на місцях має просторовий характер, тобто, фактично, управління державою – це, в значній мірі, управління територією. Усю історію людської цивілізації провідними центрами організації простору були і лишаються міста.

Таким чином, з вищевикладених засновків можна без значних утруднень сформулювати сентенцію: сталий розвиток людства в цілому є можливим тоді і тільки тоді, коли відбудеться перехід міст до моделі збалансованого економічного, соціального і екологічного розвитку. Йдеться, у першу чергу, про світова міста і центри агломерацій.

Очевидно, що урбанізація залишаться однією з найбільш радикальних тенденцій XXI ст. Населення, економічна діяльність, соціальна і культурна взаємодія все більше концентруються в містах, і це створює значні проблеми для збалансованості розвитку цивілізації, особливо в тому, що стосується питань забезпечення житлом, інфраструктурою, основними послугами, гарантування продовольчої безпеки, охорони здоров'я, освіти, гідної припадатиме 2/3 населення світу [3]. Це означає, що протягом найближчих тридцяти років людство має

створити й організувати стільки ж міських структур, скільки було створено за кілька попередніх тисячоліть. Ця обставина покладає величезну відповідальність на теперішнє покоління урбаністів, адже йдеться, фактично, про закладання основ функціонування урбаністичної цивілізації на неосяжну перспективу.

Концепція сталого розвитку населених пунктів не завжди посідала те гідне місце серед різних аспектів сталого розвитку, яке належить їй сьогодні. Зі Стокгольмського саміту 1972 і аж до Хабітат II в 1996 р. питання сталого розвитку населених пунктів перебували на периферії уваги міжнародної наукової громадськості. Хоча сприянню сталому розвитку населених пунктів у «Порядку денному на XXI століття» присвячено окремий розділ, однак цей документ не містить визначення цього поняття і присвячений переважно питанням ефективного управління і планування розвитком населених пунктів. Більше того, «Йоганнесбурзька декларація зі сталого розвитку» [2] як і «План виконання рішень», прийняті на Йоганнесбурзькому саміті в 2002 р., також не містять його серед своїх положень, пов'язаних зі сталим розвитком населених пунктів.

На конференції зі сталого розвитку великих і малих міст в данському місті Ольборг 27 травня 1994 була прийнята «Хартія міст Європи за сталий розвиток (Ольборзька хартія)». У тому ж році в Манчестері (Велика Британія) відбувся другий Світовий саміт з проблематики «Міста і сталий розвиток». На саміті обговорювалися питання сталого розвитку в зв'язку з проблемами транспорту, подолання бідності, завданнями охорони здоров'я, зайнятстю, споживанням і розподілом ресурсів. Низка міст і регіонів представили свої програми сталого розвитку. Наслідком уваги світової спільноти до даної проблематики стала поява програми «Сталий розвиток міст», яку підтримує центр ООН з населених пунктів ХАБІТАТ, в якій беруть участь багато міст світу.

За визначенням ООН, сталим містом є населений пункт, в якому досягнення в громадському, економічному, і фізичному розвитку є стійкими. Стале місто підтримує тривалу безпеку жителів, в тому числі і від природних катастроф. Інакше кажучи, сталий розвиток міста гарантує його населенню безпеку і високу якість життя при збереженні природного середовища, ресурсів і екологічної рівноваги всієї економічної і суспільної діяльності містян.

Таким чином, з моменту ствердження планетарної концепції сталого економічного, соціального та екологічного розвитку мало минути досить багато часу, перш ніж збалансованість розвитку населених пунктів набула притаманний їй сьогодні рівень проблемної

актуальності, а головне – осмислення її змістової частини. Це пояснюється цілим рядом причин, як об’єктивного, так і суб’єктивного характеру. Вони пов’язані як із закономірностями розвитку наукового знання, так і з причинами організаційного характеру.

Підсумковий документ Конференції ООН зі сталого розвитку «Майбутнє, якого ми хочемо» (20–22 червня 2012 р., м. Ріо-де-Жанейро, Бразилія) в його розділі «Рамкова програма дій та наступні заходи» містить окремий розділ «сталі міста і населені пункти» (шп. 134–137). У документі відзначено «необхідність застосування цілісного підходу до урбанізації та розвитку населених пунктів» [1].

У вересні 2015 року в рамках 70-ї сесії Генеральної Асамблеї ООН у Нью-Йорку відбувся Саміт ООН для прийняття Порядку денного в галузі розвитку на період після 2015 року. Саміт розглядався світовою спільнотою як подія історичного значення. Проблематика Саміту охоплювала всі аспекти соціально-економічного розвитку, конкурентоспроможності країн, екологічної та енергетичної безпеки, глобального партнерства для розвитку, а обсяг ґрунтовної підготовчої роботи не мав прецедентів в історії.

Після Саміту перед країнами-членами ООН постали нові завдання адаптації визначених на глобальному рівні цілей та їх моніторингу. Зокрема на період 2016–2030 рр. було визначено 17 глобальних цілей, що вміщують 169 конкретних завдань. Серед глобальних цілей одинадцятю за ліком є наступна: «Зробити міста й поселення інклюзивними, безпечними, життєстійкими та сталими» [5].

Нарешті в жовтні 2016 р. було ухвалено підсумковий документ Хабітат III – «Нову програму розвитку міст», що ґрунтується на досягненні 2015 р., зокрема: «Порядку денному сталого розвитку [4] період до 2030 року»; Аддіс-Абебській програмі дій третьої Міжнародній конференції з фінансування розвитку; Паризькій угоді, прийнятій відповідно до Рамкової конвенції ООН про зміну клімату; Сендайській рамковій програмі зі зниження ризику катастроф на період 2015–2030 рр.; Віденській програмі дій для країн, що розвиваються та не мають виходу до моря на 2014–2024 рр.; Програмі дій щодо прискореного розвитку малих острівних держав, що розвиваються, і Стамбульській програмі дій для найменш розвинених країн на 2011–2020 рр.

Природно, що «Нова програма розвитку міст» [4] як документ глобального рівня відобразив стан виконання Ріо-де-жанейрської декларації з навколишнього середовища та розвитку, а також підсумкових документів Світової зустрічі на найвищому рівні зі сталого розвитку, Світової зустрічі на найвищому рівні в інтересах соціального

розвитку, Програми дій Міжнародної конференції з народонаселення та розвитку, Пекінської платформи дій та деяких інших документів.

Відзначено, що збереження численних форм бідності, зростаюча нерівність і погіршення стану навколишнього середовища залишаються одними з основних перешкод на шляху до забезпечення сталого розвитку в усьому світі. Важливу роль має культура і культурна різноманітність, яка є джерелом збагачення людства і робить значний внесок у сталий розвиток міст, населених пунктів і громадян, наділяючи їх можливістю грати активну й унікальну роль в ініціативах у сфері розвитку.

Таким чином, розглянувши еволюцію глобальних міжнародно-правових ініціатив задля реалізації концепції сталого розвитку, визнаємо їх достатніми. Справжні загрози планетарному переходу до сталого розвитку спостерігаються на регіональному і, особливо, національному рівнях. Деякі з них здаються нині непереборними. Йдеться, в першу чергу, про відсутність суспільного діалогу щодо пошуків моделі майбутнього в державах з авторитарними і тоталітарними режимами, яких нині не так вже й мало на політичній карті світу. Насправді достатньо лише одного винятку – існування простору несоводи, щоби поставити під сумнів реалізацію цього глобального проєкту. Тобто загроза демократії – це загроза сталому розвитку.

Література:

1. Будущее, которого мы хотим. Резолюция, принятая Генеральной Ассамблеей ООН 66/288. NY: UN Distr.: General. 11.09.2012. 68 с. URL: <http://daccess-ddsy.un.org/doc/UNDOC/EN/N11/476/12/PDF/N1147612.pdf?OpenElement>

2. Йоханнесбургская декларация по устойчивому развитию. [Електронний ресурс]. URL: <http://www.un.org/ru/documents/declconv/declarations/decl%20wssd.shtml>

3. Народонаселение мира в 2007 году. Использование потенциала урбанизации. Фонд ООН в области народонаселения, Нью-Йорк. 113 с. URL: http://www.unfpa.org/webdav/site/global/shared/documents/publications/2007/swp2007_rus.pdf

4. Нова програма розвитку міст. Підсумковий документ Конференції Організації Об'єднаних Націй із житла та сталого міського розвитку (Хабітат-III). Переклад українською. К., Представництво ООН в Україні. 56 с.

5. Стратегія сталого розвитку України до 2030 року. Проєкт-2017. Програма розвитку ООН в Україні; Глобальний екологічний фонд. К.: Представництво ООН в Україні, 2017. 110 с.